

ТРЕНДИ НЕЛЕГАЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ РІДИНАМИ ДЛЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИГАРЕТ В УКРАЇНІ

Аналітична записка

ЗМІСТ

Загальний контекст	3
Зміни правового поля, яке регулює споживання вейпів	3
Оцінки ринку рідин для електронних сигарет, рівня нелегальної торгівлі ними та втрат бюджету внаслідок тінізації ринку	4
Викриті факти зловживань	9
Пропозиції нелегальної продукції на ринку.....	12
Висновки.....	17

Загальний контекст

Оскільки ринок новітньої продукції для споживання нікотину в Україні зростає, важливо стежити за тим, які альтернативи традиційному курінню набувають поширення та наскільки проникає «тінь» у їх ринок. З цієї точки зору найбільшу загрозу становить збільшення обсягів споживання електронних сигарет (е-сигарет, вейпів).

За результатами опитування Київського міжнародного інституту соціології (далі – КМІС)¹, ще в жовтні 2024 р. *електронні сигарети використовували 15,8% споживачів тютюнових і нікотиновмісних виробів, а на початку 2025 р. – 17,0%*.

Здавалося б, такий порівняно незначний приріст не має привертати особливої уваги. Але якщо врахувати, що **з 11 липня 2023 р. в Україні діє повна заборона на виробництво, імпорт та продаж рідин (е-рідин) зі смако-ароматичними добавками (їх вживає переважна більшість вейперів), яка ухвалювалася для зникнення ароматизованої продукції з ринку**, то стає зрозуміло, що ми «рухаємося зовсім не туди».

Про деталі зазначених законодавчих змін, а також те, чим вони загрожують для ринку тютюнових і нікотиновмісних виробів, надходжень податків до бюджету і сфери охорони здоров'я, йдеться далі.

Зміни правового поля, яке регулює споживання вейпів

11 липня 2023 р. набрали чинності норми Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну» № 1978-IX від 16 грудня 2021 р., які заборонили виробництво, гуртову і роздрібну торгівлю, імпорт для реалізації на території України е-рідин зі смако-ароматичними добавками.

Заборонено до введення в обіг е-сигарети, заправні контейнери і рідини, які мають характерний запах/смак, отриманий у результаті введення добавки або комбінації добавок, зокрема фруктів, прянощів, трав, спирту, цукерок, ментолу або ванілі.

Крім того, цим законом в Україні було імплементовано вимоги *Tobacco Products Directive 2014/40/EU*, які регулюють стандарти, вміст та якість е-сигарет і рідин для них². Цією Директивою встановлено:

- об'єм резервуарів чи катриджів для електронних сигарет – до 2 мл;

¹ Вживання тютюнових і нікотиновмісних виробів: лютий-березень 2025 року. КМІС. Аналітичний звіт. URL: <https://center-life.org/wp-content/uploads/2025/05/Zvit-Spozhyvannia-tiutunovykh-ta-nikotynovykh-vyrobiv-v-Ukrai-ni-2025.pdf>

² Directive 2014/40/EU of the European Parliament and of the Council. URL: https://health.ec.europa.eu/system/files/2016-11/dir_201440_en_0.pdf

- максимальний об'єм нікотиновмісної рідини для електронних сигарет в одному контейнері для заправки – до 10 мл;
- вміст нікотину в е-рідинах – не більше 20 мг/мл;
- упаковки продукції мають бути захищеними від доступу для дітей;
- заборону вмісту в е-рідинах барвників, кофеїну і таурину.

До середини 2024 р. могли легально реалізовуватися в Україні залишки ароматизованих рідин, введених в обіг до 11 липня 2023 р., а *тепер у продажі можуть бути представлені переважно нелегальні вейпи. Пропозиції на ринку свідчать про те, що попитом користуються в основному рідини зі смако-ароматичними добавками, тобто заборонена продукція.*

При ухваленні відповідних законодавчих змін ставилася мета перекрити доступ споживачів (насамперед молоді) до ароматизованих електронних сигарет (у спосіб, який не є характерним для переважної більшості країн ЄС) і запровадити європейські стандарти щодо нікотиновмісних е-рідин. Але наслідки новацій виявилися зовсім іншими.

Для формування цілісного уявлення про реальну ситуацію після двох років дії заборони оцінимо розмір сучасного ринку рідин для електронних сигарет, рівень нелегальної торгівлі ними, втрати бюджету, пов'язані з відповідною незаконною діяльністю, а також з'ясуємо, як часто фіксуються факти нелегального обігу е-рідин та які це рідини.

Оцінки ринку рідин для електронних сигарет, рівня нелегальної торгівлі ними та втрат бюджету внаслідок тінізації ринку

Оцінювання *обсягів споживання е-рідин* в Україні суттєво ускладнене з огляду на брак достовірної статистичної інформації. Можна лише доволі приблизно розрахувати розмір ринку е-рідин (що охоплюватиме легальну та нелегальну складові), спираючись на дані щодо поширеності їх споживання серед повнолітніх осіб, кількості населення в Україні та норму споживання цієї продукції на щоденній основі. Але щодо використання кожного зі згаданих показників є низка застережень.

Згідно з оцінками КМІС³, у жовтні 2024 р. електронні сигарети в Україні використовували 13,4% чоловіків і 20,4% жінок, які були повнолітніми споживачами тютюнових і нікотиновмісних виробів. Але в лютому-березні 2025 р. ці показники різко змінилися, склавши 11,7 й 27,3% відповідно. При цьому в методологічних нотатках аналітичного звіту вказано, що під час опитування застосовувалася випадкова вибірка номерів мобільних телефонів, згенерованих

³ Вживання тютюнових і нікотиновмісних виробів: лютий-березень 2025 року. КМІС. Аналітичний звіт. URL: <https://center-life.org/wp-content/uploads/2025/05/Zvit-Spozhyvannia-tiutiunovykh-ta-nikotynovykh-vyrobiv-v-Ukrai-ni-2025.pdf>

випадковим чином. На етапі обробки даних результати були зважені з урахуванням статеві-вікової структури постійного населення України відповідно до даних Державної служби статистики на 1 січня 2022 р.

Академік Національної академії наук *Елла Лібанова* зауважує, що в Україні немає відомостей про статеві-вікову структуру населення після початку повномасштабної війни, а тому до репрезентативності будь-яких соціопитувань потрібно ставитися обережно⁴. Навіть якщо їх результати залишаються відносно стабільними протягом певного часового інтервалу, чого не можна сказати про описаний вище випадок.

На сьогодні є лише приблизні оцінки кількості населення, яке проживає на підконтрольних Україні територіях. Згідно з ними, фіксувалося зменшення чисельності населення до близько 29 млн на початок 2025 р.⁵ Статистика повнолітніх не наводиться. Для спрощення вважаємо, що частка таких громадян складає 75%. Відповідно, можна лише з певними припущеннями порахувати, що в 2024 р. кількість осіб у віці 18 років і старших, серед яких були споживачі е-ридин, становила 21,75 млн осіб.

Крім того, продукція вейпінгу може використовуватися неповнолітніми. За даними Глобального опитування молоді щодо тютюну⁶, в 2023 р. *19,6% учнів у віці 13–15 років також були споживачами електронних сигарет*. Інформації щодо популярності вейпів серед інших вікових категорій неповнолітніх немає. Утім, навіть цього достатньо для розуміння, що фактично користувачів е-сигарет в Україні щонайменше на 1 млн більше, що дещо збільшує розрахований нижче рівень «тіні».

Оцінок норми споживання рідин для електронних сигарет на щоденній основі в Україні взагалі немає. Тому ми змушені користуватися міжнародними даними про те, що пересічний вейпер вживає 1 мл рідини на день⁷. Водночас не можна врахувати, що інші споживачі вживають їх періодично.

Зважаючи на описані обставини, *оцінюємо обсяг споживання (легальних і нелегальних) рідин для електронних сигарет в Україні в 2024 р. на рівні близько 341,37 тис л*. Розрахунки та їх результати подано у табл. 1.

⁴ До результатів опитувань в Україні потрібно ставитись обережно – Лібанова. Главком. 29.01.2024. URL: <https://glavcom.ua/country/society/do-rezultativ-opituvan-v-ukrajini-potribno-stavitis-oberezhno-libanova-983123.html>

⁵ Скільки людей проживає в Україні і скільки залишиться після війни: дані демографа. Факти. 01.04.2025. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20250401-skilky-lyudej-prozhyvaye-v-ukrayini-i-skilky-zalyshytsya-pislya-vijny-dani-demografa/>

⁶ Глобальне опитування молоді щодо тютюну. Інформаційний бюлетень Україна 2023 рік. Всесвітня організація охорони здоров'я, 2025. URL: <https://www.who.int/ukraine/uk/publications/m/item/gyts-global-youth-tobacco-survey-fact-sheet-ukraine-2023>

⁷ Success rates with nicotine personal vaporizers: A prospective 6-month pilot study of smokers not intending to quit. November 2014. BMC Public Health 14(1):1159. URL: https://www.researchgate.net/publication/268039814_Success_rates_with_nicotine_personal_vaporizers_A_prospective_6-month_pilot_study_of_smokers_not_intending_to_quit

Таблиця 1

Розрахунки загального обсягу споживання е-рідин в Україні в 2024 р.*

Показники та/або їх розрахунок	Значення показника
Чисельність населення у віці 18 років і старше, тис осіб	21750
Поширеність вживання е-рідин, %	4,3
Кількість споживачів е-рідин, тис осіб (21750*0,043)	935,25
Норма вживання е-рідин на щоденній основі, мл	1
Річний обсяг щоденного споживання е-рідин однією особою, л (0,001*365)	0,365
Загальний обсяг споживання е-рідин у рік, тис л (935,25*0,365)	341,37

* Без урахування вживання е-рідин неповнолітніми. Додатковий 1 млн користувачів вейпів збільшує показник ринку е-рідин на 15,7 тис л.

Джерело: складено авторами за даними КМІС та експертних оцінок.

У 2023 р. споживання е-рідин було дещо меншим (331,72 тис л⁸), що можна вважати свідченням зростання популярності вейпів, незважаючи на заборону рідин з ароматизаторами.

Для оцінювання розміру нелегального ринку е-рідин потрібно порівняти загальний обсяг їх споживання з ємністю легального ринку цієї продукції. Даних щодо *обсягу легального ринку рідин для електронних сигарет* в Україні також немає. Висновки про легальне їх споживання можна зробити на основі інформації Державної податкової служби України (далі – ДПС) про обсяги реалізації марок акцизного податку. Але ускладненням для розрахунків є те, що немає стандартної ємності резервуара вейпа, на який наклеюється марка. Вивчивши пропозиції Інтернет-магазинів, припускаємо, що *середній об'єм ємності імпоротної е-рідини, на який наклеюється одна марка акцизного податку, – становить 6 мл, вітчизняної – 10 мл.*

Отже, на основі даних про кількість реалізованих марок акцизного податку для вироблених в Україні та імпортованих рідин для електронних сигарет робимо висновок про те, що *розмір легального ринку е-рідин у 2024 р. можна приблизно оцінити на рівні 26,32 тис л* (табл. 2).

Частка нелегального ринку рідин для електронних сигарет в Україні в 2024 р. розраховується так: $100\% - (26,32:341,37)*100\% = 92,3\%$. Тобто, рівень нелегальної торгівлі е-рідинами в середньому за рік був **92,3%**⁹.

⁸ Нелегальна торгівля рідинами для електронних сигарет: передумови, тенденції, заходи протидії.. Кошук Т., Пасічний М. / за загальною редакцією Т.Кошук, Growford Institute, К: 2024. URL: <https://www.growford.org.ua/research/nelegalna-torgivlya-ridynamy-dlya-elektronnyh-sygaret-peredumovy-tendentsiyi-zahody-protydii/>

⁹ Якщо провести розрахунки частки нелегального ринку рідин для електронних сигарет з урахуванням їх споживання неповнолітніми, то за підсумками 2024 р. отримуємо показник 92,6%.

Таблиця 2

Розрахунки споживання легальних е-рідин в Україні в 2024 р.

Показники та/або їх розрахунок	Значення показника
Кількість реалізованих акцизних марок для вітчизняних е-рідин, шт.	1575700
Кількість реалізованих акцизних марок для імпортних е-рідин, шт.	1759800
Обсяг легального ринку вітчизняних е-рідин, тис л (1575700*0,01:1000)	15,76
Обсяг легального ринку імпортних е-рідин, тис л (6958126*0,006:1000)	10,56
Загальний обсяг легального ринку е-рідин, тис л (15,76+10,56)	26,32

Джерело: складено авторами за даними ДПС, отриманими за офіційним запитом

При цьому в 2024 р. більшість марок акцизного податку для е-рідин було реалізовано у вересні-грудні. Це можна вважати ознакою покращення ситуації з нелегальною торгівлею такою продукцією завдяки зусиллям Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики і ДПС. За нашими оцінками, *у другій половині 2023 р. (після набрання чинності заборону) відбулася тотальна тінізація ринку е-рідин, коли частка «тіні» сягнула 99%, і такий стан справ зберігався до осені 2024 р.*¹⁰

Але що можна сказати про легальні продажі вейпів сьогодні, на фоні нового зростання поширеності їх вживання?

Звернемо увагу на те, що, за інформацією Державної митної служби України (далі – ДМС), у 2024 р. – перші два місяці 2025 р. в Україну було *імпортовано* 5080 кг нікотину, з якого можна виготовити 254 тис л нікотиновмісної рідини (щодо *січня-лютого 2025 р. – це 1000 кг нікотину і 50 тис л е-рідини*). Також у 1-му кварталі 2025 р. імпортовано близько 80 л рідин для електронних сигарет. Ще в Україну ввозилися контрабандою одноразові вейпи з ароматизаторами, облік яких ДМС зі зрозумілих причин не веде.

Чи багато із цього реалізувалося легально?

За перші чотири місяці 2025 р. в Україні не було придбано жодної акцизної марки для імпортних е-рідин (проти річних показників 1759,8 тис шт у 2024 р. та 6958,1 тис шт – у 2023 р.). Реалізація марок для вироблених в Україні рідин для вейпів у перші два місяці 2025 р. відбувалася в обсягах, зіставних зі щомісячними закупівлями у кінці 2024 р., а в березні-квітні – різко скоротилася до 100 тис шт.

Висновки очевидні: у 2025 р. знову маємо тотальну вейпову «тінь». Це є протилежністю українському ринку тютюновмісних виробів для електричного нагрівання (далі – ТВЕН), на якому, за нашими оцінками, представлена

¹⁰ Нелегальна торгівля рідинами для електронних сигарет: передумови, тенденції, заходи протидії. Кошук Т., Пасічний М. / за загальною редакцією Т.Кошук, Growford Institute, К: 2024. URL: <https://www.growford.org.ua/research/nelegalna-torgivlya-ridynamy-dlya-elektronnyh-sygaret-peredumovy-tendentsiyi-zahody-protidyiyi/>

виключно легальна продукція, з якої сплачено усі податки (акцизний податок, ПДВ, роздрібний акциз)¹¹.

Порахувавши *втрати акцизу внаслідок існування нелегального ринку е-рідин у 2023 р., ми отримали показник від 3 до 4 млрд грн*¹².

3 квітня 2025 р. ставка акцизного податку на рідини для вейпів підвищилася з 10 тис грн до 300 євро (13 тис грн) за літр, що збільшило *втрати акцизу від нелегального ринку рідин до рівня близько 5 млрд грн*.

Також можна порахувати, у скільки вантажних сорокафутових контейнерів можна помістити весь річний обсяг нелегальних е-рідин, які споживаються в Україні. 340 тис л – це 340 м кубічних. Отже, 4-5 контейнерів достатньо, щоб забезпечити попит на рік! Це є яскравою ілюстрацією легкості транспортування нелегальних е-рідин (рис. 1).

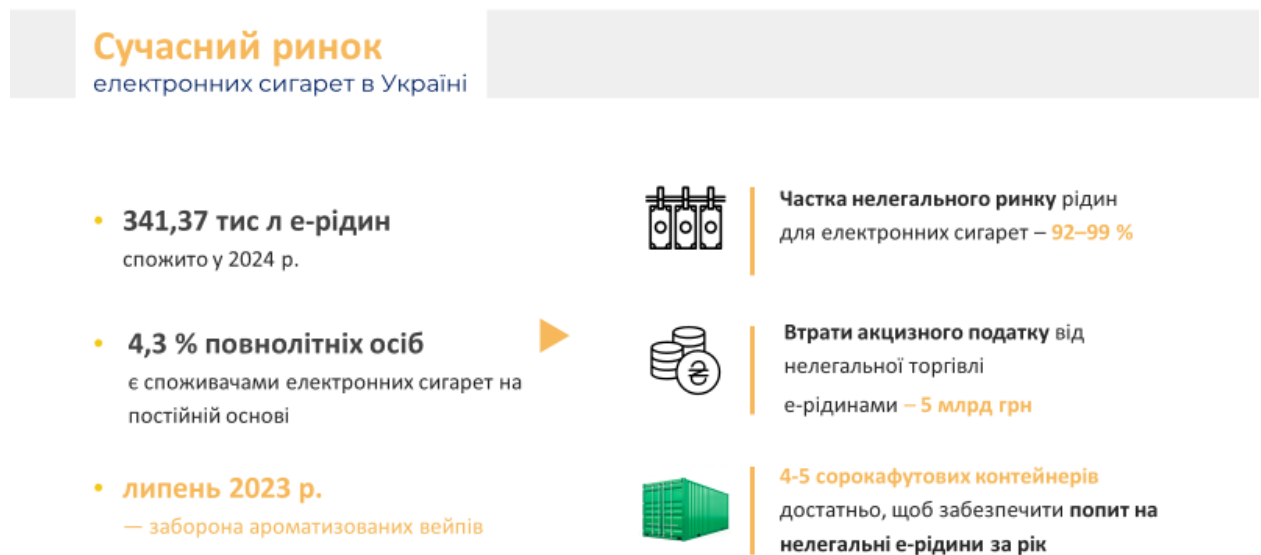

Рис. 1. Характеристики ринку е-сигарет в Україні

Пораховані втрати акцизу від нелегальних е-рідин раніше не бралися до уваги. Їх потрібно додати до втрат бюджету від споживання нелегальних сигарет та іншої підакцизної продукції. Адже замість нелегальних ароматизованих е-сигарет, якщо би за їх обігом був налагоджений ефективний контроль, могли бути спожиті легальні е-сигарети, традиційні сигарети або ТВЕН. Лише дуже

¹¹ Акцизна політика і нелегальна торгівля тютюновими виробами: у пошуках збалансованих рішень. Кошук Т., Пасічний М. / за загальною редакцією Т. Кошук, Growford Institute, К: 2024. URL: <https://www.growford.org.ua/research/aktsyzna-polityka-i-nelegalna-torgivlya-tyutyunovymy-vyrobamy-u-poshukah-zbalansovanyh-rishen/>

¹² Нелегальна торгівля рідинами для електронних сигарет: передумови, тенденції, заходи протидії. Кошук Т., Пасічний М. / за загальною редакцією Т. Кошук, Growford Institute, К: 2024. URL: <https://www.growford.org.ua/research/nelegalna-torgivlya-ridynamy-dlya-elektronnyh-sygaret-peredumovy-tendentsiyi-zahody-protidyiyi/>

незначна частка осіб, які вживають тютюнові вироби та їх альтернативи, можуть відмовитися від цієї звички.

Згідно з результатами опитування соціологічної служби Центру Разумкова¹³, близько 70% користувачів ароматизованих електронних сигарет знають, що така продукція заборонена в Україні. Проте лише 2,2% споживачів припинили їх вживати після заборони. Це багато про що говорить.

Викриті факти зловживань

Організація тіньового ринку е-сигарет свідчить, що *левова частка нелегального обсягу рідин для вейпів (а також їх складових) виготовляється в Україні*. Натомість контрабандисти фокусуються на поставках електронних сигарет різних смаків. Зосередимо увагу на обсягах вилучених е-сигарет, рідин для вейпів та їх компонент правоохоронними та контролюючими органами в Україні за останній рік (з моменту повної заборони ароматизованих рідин) для кращого розуміння ступеня проблеми.

Наприкінці липня 2024 р. припинено нелегальне виробництво е-сигарет у Києві та Київській обл. Виробники пропонували широкий асортимент товару для заправки вейпів. Для е-рідин використовували чотири основні компоненти: нікотин, пропіленгліколь, гліцерин й ароматизатори, що свідчить про обхід законодавчих заборон використання ароматизованих е-рідин. Детективами Бюро економічної безпеки (далі – БЕБ) було вилучено 1,8 млн одиниць е-рідини, понад 15 тис одноразових вейпів, майже 15 тис л хімічної сировини, обладнання і фурнітуру для виробництва. Вартість конфіскованої готової продукції становила майже 365 млн грн¹⁴.

У жовтні 2024 р. детективами БЕБ знову ідентифіковано і припинено нелегальне виробництво рідин для електронних сигарет у Київській обл. Зловмисниками було налагоджено повний цикл виробництва контрафактної продукції на промисловому устаткуванні. Вилучено близько 350 тис одиниць із рідинами для вейпів, ємності з хімічною сировиною, що використовується в е-сигаретах (ароматизатори, пропіленгліколь, нікобустер), тару для пакування й виробничу лінію. Вартість готової продукції перевищила 45 млн грн¹⁵.

Зауважимо, що це не перші випадки викриття нелегального виробництва рідин для е-сигарет та вилучення їх компонент. Було навіть оскарження в суді

¹³ У 85% повнолітніх споживачів нікотиновмісних продуктів першим досвідом стало куріння сигарет. Інтерфакс-Україна. 05.06.2025. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/1077565.html>

¹⁴ БЕБ на Київщині припинило підпільне виробництво рідин для куріння: вилучено продукцію вартістю 365 млн грн. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-kyivshchyni-prypynylo-pidpilne-vyrobnystvo-ridyn-dlia-kurinnia-vylucheno-produktsiiu-vartistiu-365-mln-hrn>

¹⁵ Підпільне виробництво електронних сигарет: БЕБ на Київщині вилучило товар та виробничу лінію. URL: <https://esbu.gov.ua/news/pidpilne-vyrobnystvo-elektronnykh-syhareb-beb-na-kyivshchyni-vyluchylo-tovar-ta-vyrobnychu-liniu>

кваліфікації такого вилучення як підакцизного товару під приводом, що ці інгредієнти використовуються й іншими галузями промисловості. Проте в ухвалі Одеського апеляційного суду у відповідній справі¹⁶ йдеться про те, що «надані на дослідження зразки рідин містять у своєму складі пропіленгліколь, ароматичні речовини; гліцерин; нікотин, пропіленгліколь; нікотин, гліцерин; та певний перелік об'єктів (рідин) входять до переліку підакцизних товарів, а саме рідин, що використовуються в електронних сигаретах, що містяться, зокрема, в картриджах, заправних контейнерах та інших ємностях». Тобто, *суд постановив, що компоненти е-рідин, знайдені разом, потрібно вважати підакцизним товаром*. Цей прецедент має важливе значення для доведення фактів інших зловживань із е-рідинами, які описано нижче.

У грудні 2024 р. було виявлено та зупинено незаконне розповсюдження вейпів з ароматизованими сумішами через мережу точок роздрібної торгівлі на Одещині¹⁷. Попит на заборонену нікотиновмісну продукцію залишається високим, що мотивує зловмисників продовжувати їх продаж задля отримання неправомірних вигод. Попри вилучення 32 тис контрафактних вейпів без акцизних марок, під час слідства незаконна діяльність продовжилася, що зумовило проведення 20 додаткових слідчих заходів, вилучення вейпів, одноразових електронних сигарет та е-рідин.

У березні 2025 р. детективами БЕБ припинено незаконну діяльність мережі продажу електронних сигарет у Львівській обл. Під час обшуків вилучено 105 тис вейпів, рідини для е-сигарет, пристрої для випаровувачів, інші аксесуари для вейпінгу на загальну суму 36 млн грн¹⁸.

На початку червня 2025 р. детективи БЕБ разом зі співробітниками Служби безпеки України ліквідували найбільшу в історії України схему незаконного виробництва та розповсюдження рідин для електронних сигарет. Контрафактне виробництво знаходилось у Харківській та Львівській обл., далі відбувалось постачання оптовим покупцям та реалізація через мережу точок роздрібного продажу. В результаті обшуків вилучено понад 2,8 т нікотиновмісних е-рідин, понад 8,6 т гліцерину, майже 1,4 млн харчових ароматизаторів, обладнання для виготовлення рідин і наповнення е-сигарет, систему для маркування. Вартість вилученого товару становить 1,2 млрд грн¹⁹.

¹⁶ Ухвала Одеського апеляційного суду у справі № 947/29667/24 1-кс/947/14186/24 від 5.02.2025 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125481161>

¹⁷ БЕБ на Одещині вилучило електронні сигарети та супутні товари вартістю 20 млн грн. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-odeshchyni-vyluchylo-elektronni-syharety-ta-suputni-tovary-vartistiu-20-mln-hrn>

¹⁸ БЕБ на Львівщині викрило нелегальну мережу з продажу електронних сигарет. Вилучено товар вартістю понад 36 млн грн. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-lvivshchyni-vykrylo-nelehalnu-merezhu-z-prodazhu-elektronnykh-syharet-vylucheno-tovar-vartistiu-ponad-36-mln-hrn>

¹⁹ БЕБ ліквідувало підпільні цехи з виготовлення рідин для електронних сигарет, вилучено на 1,2 млрд грн продукції. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-likvidovalo-pidpilni-tsekhy-z-vyhotovlennia-ridyn-dlia-elektronnykh-syharet-vylucheno-na-12-mlrd-hrn-produktsii>

В липні 2025 р. співробітниками БЕБ викрито масштабне нелегальне виробництво рідин для електронних сигарет у Київській обл. Було організовано повний цикл виробництва контрафактної продукції. Вилучено майже 2 тис літрів компонентів для виготовлення е-рідин, 245 літрів рідин, що використовуються в е-сигаретах, виробниче обладнання²⁰.

Працівники Державної прикордонної служби спільно зі співробітниками ДМС та БЕБ регулярно виявляють контрабандні вейпи при здійсненні оглядів транспортних засобів на пунктах пропуску. Найбільшим каналом постачання нелегальних електронних сигарет через кордон є легкові авто і мікроавтобуси. Зловмисники намагаються уникнути кримінальної відповідальності за контрабанду, з огляду на що обсяг партій підакцизних товарів найчастіше не перевищує 1,136 млн грн. *Характерною особливістю нелегального переміщення вейпів через кордон є використання зеленого коридору* – каналу спрощеного митного контролю, призначеного для переміщення товарів в обсягах, що не підлягають оподаткуванню митними платежами та письмовому декларуванню, а також не підпадають під встановлені законодавством заборони та/або обмеження щодо ввезення на митну територію України.

Було викрито постачання контрафактної підакцизної продукції до України з однієї країни ЄС через пункти пропуску поза митним контролем у Львівській та Волинській обл. Далі одноразові вейпи та нікотиновмісні рідини реалізовувались через застосунок *Telegram*. За результатами проведених обшуків вилучено 17 тис шт. електронних сигарет, рідини до них, пристрої для е-сигарет на загальну суму 11 млн грн²¹.

У травні 2025 р. співробітники БЕБ перешкодили спробі ввезення на територію України 17 тис вейпів без акцизних марок при перетині кордону через пункт пропуску «Старокозаче». Громадянин Румунії не задекларував підакцизний товар вартістю близько 14,5 млн грн²².

У червні 2025 р. чоловік на легковому автомобілі намагався провезти через пункт пропуску «Тиса» 1200 електронних сигарет і 400 флаконів рідин для них. Утім, після поглибленої перевірки контрабандний підакцизний товар разом з транспортним засобом було вилучено²³.

²⁰ БЕБ на Київщині припинило підпільне виробництво рідин для куріння: вилучено продукцію та виробничу лінію. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-kyivshchyni-prypnylo-pidpilne-vyrobnytstvo-ridyn-dlia-kurinnia-vylucheno-produktsiiu-ta-vyrobnychu-liniu>

²¹ БЕБ вилучило електронні сигарети вартістю 11 млн грн. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-vyluchylo-elektronni-syharety-vartistiu-11-mln-hrn>

²² Контрабанда на мільйони: БЕБ упередило на кордоні з Молдовою незаконне ввезення електронних сигарет. URL: <https://esbu.gov.ua/news/kontrabanda-na-miliony-beb-uperedylo-na-kordoni-z-moldovoju-nezakonne-vvezennia-elektronnykh-syharet>

²³ На кордоні з Угорщиною в автомобілі закарпатця виявили партію електронних сигарет URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/news/47448-na-kordoni-z-ugorshinoju-v-avtomobili-zakarpatsya-viyavili-partiyu-elektronnih-sigaret>

Для формування заходів протидії нелегальній торгівлі продукцією вейпінгу важливо ідентифікувати канали її постачання та реалізації.

За повідомленнями Державної прикордонної служби і БЕБ, зловмисники часто для розповсюдження заборонених е-сигарет та рідин до них використовують спеціально-створені Telegram канали^{24 25}. Комунікація за допомогою чат боту дозволяє зробити замовлення, які пересилаються з використанням послуг поштових операторів. *Хоча використання поштових відправлень для пересилки тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах, на яких відсутні марки акцизного податку встановленого зразка, є протизаконним.* Відповідні заборони відображені в Законі України «Про поштовий зв'язок» від 03.11.2022 р. № 2722-IX і Постанові КМУ «Про затвердження переліку вкладень, заборонених до пересилання у поштових відправленнях, і Порядку вилучення вкладень, заборонених до пересилання, із поштових відправлень та розпорядження ними» від 8 вересня 2023 р. № 958.

В Україні вейп-шопи масово реалізують нелегальну продукцію. За інформацією журналіста-розслідувача *Євгена Плінського*, на початку липня 2025 р. детективами БЕБ здійснювались масштабні слідчі дії в одній із розгалужених мереж, яка здійснює продаж заборонених смакових й ароматизованих е-сигарет. Результатом стало вилучення значних обсягів забороненої та необлікованої нікотиновмісної продукції²⁶.

А скільки незаконних схем виробництва і постачання продукції вейпінгу, зважаючи на обсяги споживання е-рідин, ще не виявлено?

Пропозиції нелегальної продукції на ринку

Широкий асортимент електронних сигарет з харчовими та ароматизованими добавками можна знайти у т. ч. у мережі Інтернет. Продавці рекламують, що в них у наявності є «всі смаки» та девайси з шаленою кількістю затяжок – до 40 тис. Тіньовий ринок намагається догодити всім побажанням та запитам споживача, ігноруючи законодавчі норми, які окремі групи громадянського суспільства називають «переможним проривом у боротьбі з тютюновою пандемією». На рис. 2 наведено скрін замовлення ароматизованого вейпу на 40 тис затяжок зі смаком лайм-лимону з можливістю підзарядки гаджету.

²⁴ Прикордонники викрили групу осіб, яка займалася незаконною реалізацією електронних сигарет. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/news/46755-prikordonniki-vikrili-grupu-osib-yaka-zajmalasya-nezakonnouy-realizaciyeyu-elektronnih-sigaret>

²⁵ Прикордонники викрили канал незаконної реалізації електронних сигарет. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/news/45596-video-prikordonniki-vikrili-kanal-nezakonnouy-realizaciyi-elektronnih-sigaret>

²⁶ Telegram канал журналіста Євгена Плінського.. URL: <https://t.me/plinskiymedia/6683>

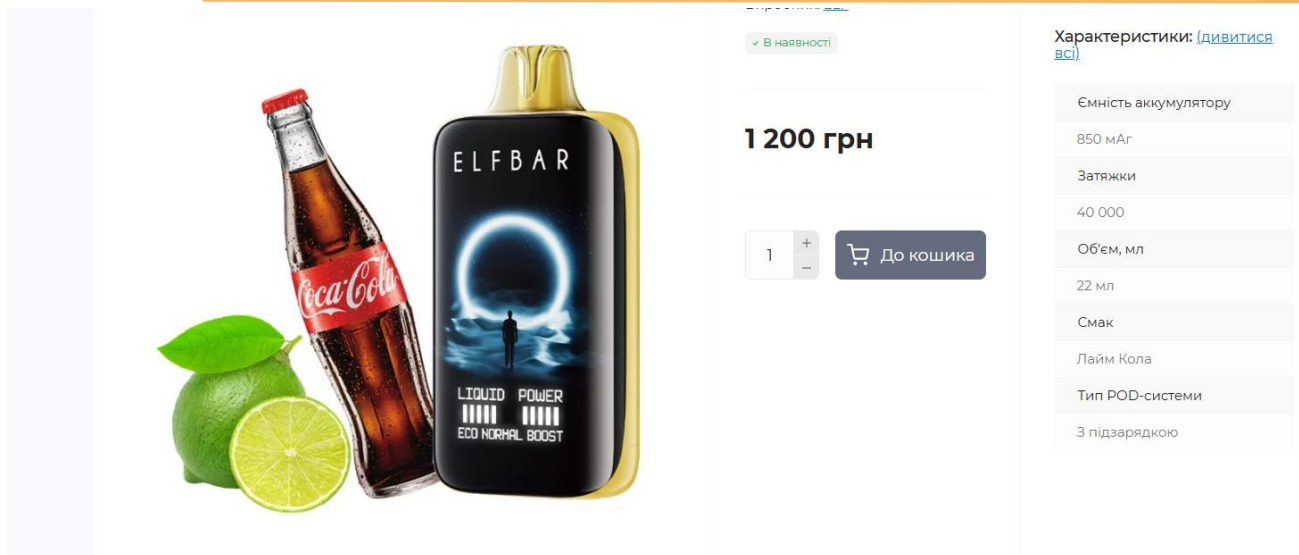

Рис. 2. Класичний приклад забороненої продукції вейпінгу на одному з Інтернет-сайтів у червні 2025 р.

Як відомо, концентрація нікотину в е-рідинах 20 мг/мл забезпечує споживання близько 1 мг нікотину протягом 5 хв (це час, необхідний для куріння сигарети, для якої максимально допустима доза складає 1 мг нікотину). Встановлені законодавством ЄС та України обмеження дозволяють споживачу одного окремого вейпу здійснити приблизно 600 затяжок із максимальною концентрацією нікотину 20 мг. Утім, **об'єм представленої на рис. 2 е-сигарети перевищує допустиму місткість резервуара в 11 разів; а кількість затяжок є вищою за передбачений стандарт у понад 60 разів!**

Очевидно, що *неконтрольований продаж забороненої продукції аж ніяк не спрямований на покращення ситуації у сфері охорони здоров'я і сплату податків на фінансування критично необхідних бюджетних програм.*

Звернемо увагу й на те, що продавець нелегалу обіцяє доставити замовлення протягом 1-3 днів за допомогою відомого в Україні оператора поштового зв'язку. Схему налагоджено на високому рівні. Крім того, доступні різні опції для оплати товару – на банківську картку фізичної особи; при отриманні товару в поштовому відділенні накладним платежем.

24 червня 2025 р. на засіданні Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з економічної безпеки щодо проблеми *дропів* (за участі Міністерства фінансів, Національного банку і Державної служби фінансового моніторингу) було озвучено інформацію, що в 2025 р. банки закрили рахунки 606 тис фізичних осіб та 30 тис фізичних осіб – підприємців. Близько 90% з них, як зазначає перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики *Ярослав Железняк*, є дропами²⁷. Популярність

²⁷ Офіційний Telegram канал Ярослава Железняка. URL: <https://t.me/yzheleznyak/13049>

використання дропів для обслуговування і підживлення тіньової економіки потребує системного вирішення цієї проблеми.

Крім того, заборона е-рідин із ароматизаторами стала поштовхом для **антиінновацій**. «Новаторські» задуми представників нелегального ринку електронних сигарет реалізувались у спеціальній пропозиції – **конструктор рідини «самозаміс»**²⁸. Особа, яка використовує електронні сигарети, може самостійно обрати всі складові для приготування ароматизованої суміші для вейпу на свій смак. Доступними є: база для приготування е-рідини з вмістом нікотину; широкий перелік популярних ароматизаторів, які можна міксувати; аромабустори; гліцерин; підсилювачі; тара для змішування тощо.

Пропозиція таких товарів є «вікном можливостей» для споживачів вейпів. Крім інтернет-сайтів компоненти рідин, що використовуються в е-сигаретах **«збери все сам»**, часто продаються в спеціалізованих магазинах, кіосках та на автозаправних станціях. Як уже було показано вище на прикладі результатів опитування, ті, хто вживали ароматизовані вейпи, продовжують це робити, але тепер оминаючи заборону та не сплачуючи податки до бюджету (позбавляючи армію вкрай необхідного фінансування).

Іноді у схемах продажу е-сигарет «збери все сам» можна побачити марку акцизного податку на ємкостях із нікотином. В інших випадках – усе реалізується без марок. Показовим також є кейс контрольної закупки, коли продавець видавав *підакцизний нікотин як «рекламний продукт»* (рис. 3).

Є можливість приготувати будь-яку суміш е-рідини (у т. ч. небезпечну). **Такі продажі прямо не заборонені законодавством**, але готові вейпи можна класифікувати як заборонену нелегальну продукцію. Контролюючі та правоохоронні органи можуть подивитися на проблему глибше, взявши до уваги згадане вище рішення суду щодо визнання рідиною для електронних сигарет виявлених разом її компонент. Можливо, потрібні будуть також офіційні роз'яснення для відповідного трактування речовин.

Крім того, викликає сумнів якість багатьох е-рідин на ринку, які виготовляються переважно тіньовиками. Засилля нелегалу поставило під загрозу здоров'я населення, яке споживає електронні сигарети. Підробки та несертифіковані виробники є суспільною проблемою. Нагадаємо, що в 2025 р. 4,5% повнолітніх осіб в Україні (17,0% від загальної кількості споживачів тютюнових і нікотиновмісних виробів), використовують е-сигарети. Цей вид товару набуває дедалі більшої популярності. **Замість декларованої «меншої» шкоди, особи, які вживають таку нікотиновмісну продукцію, наражаються на серйозну небезпеку для власного здоров'я.**

²⁸ Компоненти для рідин (все для самозамісу). URL: <https://es smokers.kiev.ua/ua/samozames/>

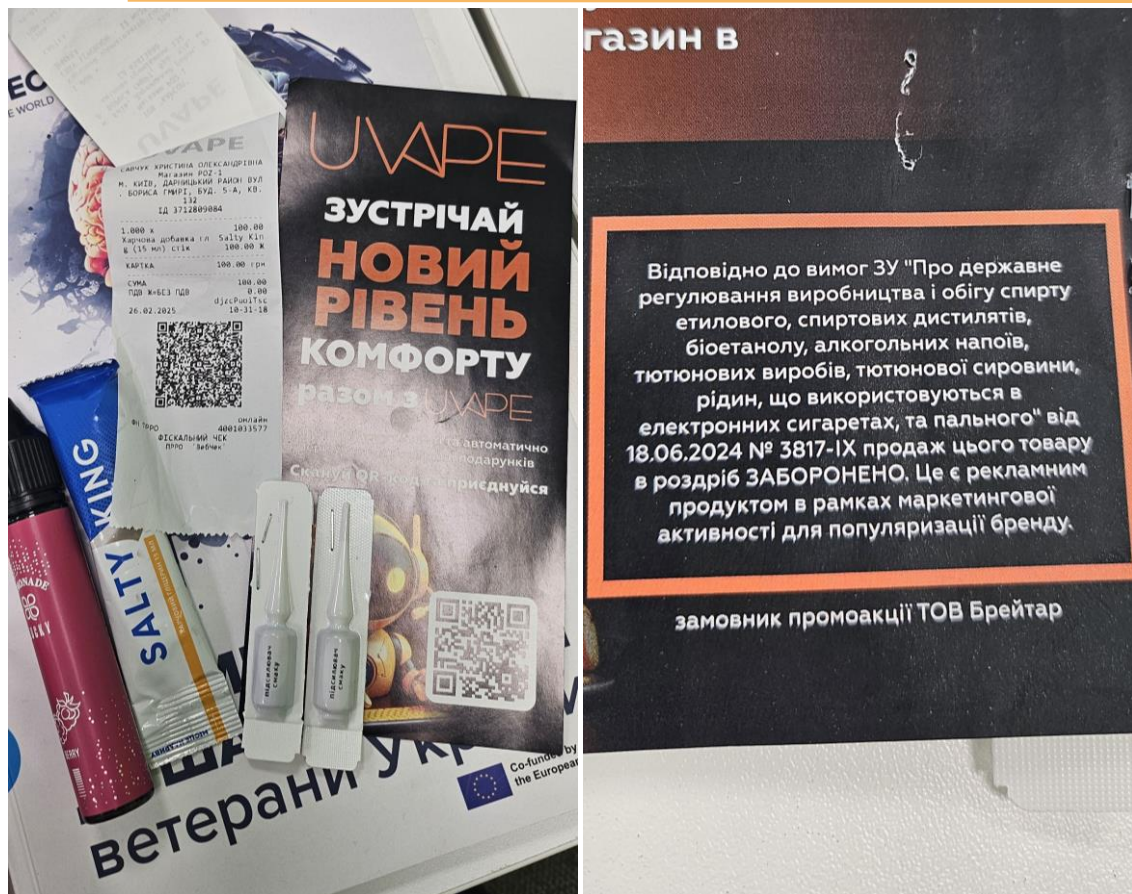

Рис. 3. Приклад реалізації електронних сигарет за схемою «збери все сам» (контрольна закупка)

На просторах інтернету представлені е-сигарети на будь-який гаманець, ціна одноразових вейпів стартує від 250 грн. Маркетологи окремо виділяють категорії новинок, акційних пропозицій та лідерів ринку, набори рідин (від різних тютюнових варіацій до великої кількості фруктових смаків). Нікотин для вейпінгу можна придбати як у маленьких ємностях (10 мл), так і у значно більших (понад 30 мл). На ринку представлені рідини для е-сигарет, які суттєво відрізняються за рівнем вмісту нікотину. Є: безнікотинові аналоги, які позиціонуються як шлях до поступової відмови від куріння; легкі, в яких вміст нікотину варіює в межах від 6 до 11 мг; помірно легкі – рідини з вмістом нікотину 12–16 мг; міцні – доза нікотину складає близько 18 мг; з високим вмістом нікотину – належать до найбільш міцних рідин, що використовуються в е-сигаретах (доза нікотину в них становить понад 25 мг).

Один із перших ідентифікованих нами за пошуком *Telegram* каналів, які спеціалізуються на реалізації продукції вейпінгу та різноманітних аксесуарів, має понад 12 тис підписників. Розрахунок за е-сигарети та е-рідини у різних *Telegram* каналах є однаковим – або при отриманні товару у поштовому відділенні чи після доставки кур'єром, або оплата на картку. Процес блокування та

закриття таких ресурсів як правило є тривалим; попри відповідні дії правоохоронних органів, постійно з'являються нові платформи для продажу нелегальної продукції.

Хоча заборонені рідини, що використовуються в електронних сигаретах, масово просуваються на веб-сайтах, у соцмережах, *Telegram* каналах, найбільший обсяг продажів цієї продукції фіксується у спеціалізованих магазинах та кіосках. У столиці такі вейп-шопи часто зосереджені у територіальній близькості до станцій метро, у місцях великого скупчення людей, торговельних центрах. *Євген Плінський*, який сфокусований на протидії схемам тіньової економіки, констатує, що майже в усіх торговельних центрах м. Київ з'явилися островки, де відкрито йде торгівля забороненими тютюновими і нікотиновмісними виробами²⁹. Схожа ситуація спостерігається також в обласних центрах та в інших населених пунктах країни. На рис. 4 представлено фото роздрібної точки продажу продукції вейпінгу.

Рис. 4. Роздрібна точка реалізації продукції вейпінгу, у т. ч. заборонених ароматизованих е-рідин у торговому центрі у м. Київ

²⁹ *Telegram* канал журналіста Євгена Плінського. URL: <https://t.me/plinskiymedia/6584>

Особливістю точок роздрібного продажу електронних сигарет та рідин для них є поєднання у них легальної та нелегальної продукції. Деяка частина товару має акцизні марки, водночас представлені й заборонені законодавством підакцизні товари – рідини з різноманітними смаками та ароматичними добавками; одноразові пристрої зі смаковими домішками тощо. Заборонені електронні сигарети продають із чеками, що свідчать про підміну призначення платежу. Замість підакцизних товарів там часто вказана категорія продуктів харчування, послуг з ремонту, дозвілля тощо. Описана вище опція «збери все сам» з відповідними супутніми аксесуарами і складниками користується високим споживчим попитом. Продавці точок зазвичай охоче пропонують змістовні консультації для компонування прийняттого (звичного) для споживача варіанту рідини для електронних сигарет.

Легальна продукція вейпінгу реалізується через роздрібні торгові точки та мережу Інтернет. Значна частка ринку належить продукції з Китаю. Одноразові е-сигарети та POD системи є найбільш популярними товарами на ринку. Проте навіть у них об'єм картриджа чи резервуара часто перевищує допустимі норми, які закладені *Tobacco Products Directive 2014/40/EU*.

Згідно з результатами опитування соціологічної служби Центру Разумкова³⁰, 76,2 % респондентів зазначили, що нелегальна торгівля тютюновими та нікотиновими виробами може мати серйозні негативні наслідки для економічної ситуації в Україні, 80,5% – для здоров'я українців. Отже, є суспільний запит на якнайшвидше розв'язання проблеми.

Висновки

Набрання чинності в Україні з 11 липня 2023 р. законодавчими нормами, що забороняють виробництво, гуртову і роздрібну торгівлю, імпорт для реалізації на території України е-рідин зі смако-ароматичними добавками мало руйнівний вплив на легальний ринок вейпів, податкові надходження від реалізації рідин для них та ситуацію сфері охорони здоров'я.

Вже у другій половині 2023 р. частка нелегального ринку е-рідин сягнула астрономічних 99%. У 2024 р., завдяки зусиллям Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики і ДПС, вдалося досягти зменшення розміру нелегального ринку такої продукції до 92,3%. Проте ***у першій половині 2025 р. ситуація знову різко погіршилася – ринок е-рідин «пірнув у тотальну тінь».***

Поширення в Україні нелегальних вейпів підтверджують дані опитувань щодо вживання такого виду продукції та інформація правоохоронних органів.

³⁰ У 85% повнолітніх споживачів нікотиновмісних продуктів першим досвідом стало куріння сигарет. Інтерфакс-Україна. 05.06.2025. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/1077565.html>

Зокрема, фіксуються часті випадки викриття нелегального виробництва електронних сигарет та рідин до них, контрабанди продукції вейпінгу в Україну, а також продажу такого нелегалу споживачам.

На *Telegram* каналах, у вейп-шопах та інших точках (каналах) реалізації можна легко знайти широкий перелік пропозицій ароматизованих вейпів та е-рідин на будь-який смак та гаманець. Торгівля забороненою продукцією здійснюється без прикриття, до її онлайн постачання залучені поштові оператори, використовуються стандартні способи оплати. Представлені на ринку товари часто не відповідають встановленим стандартам.

Для обходу заборони *продаються окремо пристрої е-сигарет (не оподатковуються), смаки (харчові ароматизатори, не оподатковуються) і нікотин (не завжди з маркою акцизного податку)*. З цього споживач може самостійно зробити ароматизований вейп. *Зазначені продажі прямо не заборонені законодавством*, але готові вейпи можна класифікувати як заборонену нелегальну продукцію. Уже є судовий прецедент такої кваліфікації компонентів е-рідин, виявлених на місці їх нелегального виробництва.

За нашими оцінками, *втрати акцизного податку внаслідок існування нелегального ринку е-рідин становлять близько 5 млрд грн.*

Лише 4-5 сорокафутових контейнерів достатньо, щоб забезпечити попит на нелегальні рідини для електронних сигарет за рік.

Україна втратила можливість контролю за розвитком ринку вейпів шляхом оподаткування, стандартизації продукції тощо.

Важливо приділити увагу розробці заходів боротьби з нелегальною торгівлею е-рідинами, а також **враховувати все описане перед ініціюванням заборон щодо інших тютюнових та нікотиновмісних виробів.**

Global Research on Optimal Ways for Development (GROWFORD) Institute – незалежна неурядова організація (Think Tank), яка здійснює стратегічні глобальні дослідження у сфері економіки та фінансів, оцінює системні ризики та розробляє оптимальні моделі економічного розвитку для країн, регіонів і світу в цілому.

Україна, 01024, м. Київ,
вул. Велика Васильківська, 9/2, оф. 30

+38(096) 464-61-85

growford.org.ua
growford.institute@gmail.com

